

5. Ясинський, М. Історія української бібліографії: програма для аспірантів ВБУ / М. Ясинський. – Київ, 1929. – 17 с. (машинопис).

РАЗВІЦЦЁ ТЭЛЕТЭАТРА НЕЗАЛЕЖНАЙ БЕЛАРУСІ І ПРАБЛЕМЫ СУЧАСНАГА МАСТАЦКАГА ТЭЛЕВЯШЧАННЯ КРАІНЫ

У. А. Трапянок,

*загадчык аддзела навін культуры дырэкцыі канала «Культура»
Беларускага радыё, аспірант кафедры беларускай і сусветнай
мастацкай культуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
культуры і мастацтваў.*

Да 1991 г. Беларускае тэлебачанне нягледзячы на развіццё ў сістэме ўсесаюзнай тэлевяшчальнай сеткі ператварылася ў самастойную вытворча-творчую арганізацыю, якая выпускала тэлепрадукт розных жанраў, разлічаны на аўдыторыю любых узростаў. У перабудовачны час, калі змены адбыліся ва ўсіх сферах краіны, у тым ліку на Беларускам тэлебачанні (а яно пачало развівацца як самастойная структура), айчынны тэлетэатр працягнуў існаванне ў паменшаных аб'ёмах у параўнанні з ранейшымі гадамі. На тэлебачанні ў якасці рэжысёраў працягвалі працаваць мэтры тэлетэатра В. Карпілаў, У. Трацякоў, а таксама В. Жыгалка, У. Бокун, У. Колас і інш. У 1992 г. да 110-й гадавіны з дня нараджэння Я. Купалы быў зняты тэлефільм-спектакль «Тутэйшыя» паводле пастаноўкі М. Пінігіна, рэжысёрам тэлеверсіі выступіў В. Шавялевіч. Тэатральны спектакль зафіксаваны на плёнку і перанесены ў тэлевізійную рэальнасць, галоўную ролю Мікіты Зносака выканаў артыст В. Манаеў. У 1992 г. беларускі тэлетэатр звярнуўся да яшчэ аднаго класіка айчыннай літаратуры У. Караткевіча і ўвасобіў на экране яго твор «Калыска чатырох чараўніц», сцэнарый і пастаноўку ажыццявіла рэжысёр Л. Тарасава. Рэжысёр В. Басаў у 1992 г. стварыў спектакль «Крыж на зямлі і поўня ў небе».

За апошняе дзесяцігоддзе ХХ ст. на Беларускам тэлебачанні з'явіліся пераважна тэлефільмы паводле вершаванай спадчыны

(«Анталогія беларускай паэзіі»), адзінкавыя спектаклі «Чорны квадрат», «У чаканні», «Апошняя роля», «Пракляты ўтульны дом», «Спартак». Відэафільмы-спектаклі выпускаліся таксама ВТА «Беларускі відэацэнтр», з 1989 да 1999 гг. з'явілася сем работ па творах беларускіх і замежных аўтараў.

У пачатку 2000-х гг. адбыліся чарговыя змены ў палітыцы тэлевяшчання Беларусі. У маі 2000 г. галоўны дзяржаўны канал змяніў сваю назву на «Першы нацыянальны тэлеканал». Да канца года ўсе рэдакцыі былі скарачаны, з'явіліся тры новыя – грамадска-палітычнага, мастацкага і спартыўнага вяшчання. Але на практыцы абнаўленне тычылася перш за ўсё забаўляльных і аналітычных праграм [4, с. 68]. Тэлевізійны тэатр адыходзіў, саступаў месца іншым перадачам і кінамастацтву.

У 2001 г. у Беларусі пачаў вяшчаць тэлеканал «СТБ» («Сталічнае тэлебачанне»). Яго праграма пабудавана на пакеце перадач расійскага тэлеканала «РенТВ». У 2002 г. на базе расійскага тэлеканала «ОРТ» у нашай краіне адкрыўся яшчэ адзін канал АНТ («Агульнанацыянальнае тэлебачанне»). Пераход на легітымныя дамовы з расійскімі тэлекампаніямі не паспрыяў з'яўленню ў супольнай тэлесетцы грамадскіх каналаў сучасных узораў тэлэтэатра ці фондавых тэатральных пастановак з замежных рэдакцый. Адзіным плюсам можа лічыцца рэтрансляцыя на тэрыторыі Беларусі расійскага спецыялізаванага тэлеканала «Культура», у эфіры якога зрэдку трансліюцца спектаклі, запісаныя ў тэатрах ці ўзятыя з нацыянальных фондаў.

Галоўны медыяхолдынг краіны Белтэлерадыёкампанія, у складзе якой на сёння шэсць уласных тэлеканалаў і сёмы рэтрансляцыйны («НТВ-Беларусь»), працуе па прынцыпе размеркавання вытворча-вяшчальных і творчых рэсурсаў. Адбылася спецыялізацыя каналаў. Асвятленне дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі ў галіне культурнага жыцця краіны забяспечвае сацыякультурны тэлеканал «Беларусь 3», вяшчанне якога пачалося ў 2013 г.

У эфірным раскладзе «Беларусь 3» маюцца фільмы-партрэты, прысвечаныя жыццю і творчасці акцёраў, рэжысёраў, мастакоў, сцэнографіаў. Гэта работы, якія захоўваюцца ў тэле- і кінафондах Беларусі. У першы год вяшчання сваю нішу

ў праграме занялі тэлеспектаклі, знятыя ў студыі ці запісаныя ў тэатральнай зале. У першыя месяцы, калі тэлеканал працаваў у тэставым рэжыме, спектаклі з фондаў БТ ішлі не ў самы зручны час – у працоўныя дні раніцай ці ўдзень. Гэта пазбаўляла працоўных людзей ці моладзь, якая вучыцца, выкарыстаць магчымасці мастацкага тэлевяшчання, што, безумоўна, не спрыяла папулярызаванні драматычнага тэатра ў цэлым. Затым тэледрама была перанесена на нядзельны вечар у рубрыку «Тэатр. Выбранае» [5]. Аднак эксперыменты з «пошукамі» найбольш зручнага эфірнага часу для тэатра па-ранейшаму працягваюцца. Зараз у вячэрні час на тэлеканале трансляюцца кінафільмы, творы тэлетэатра зрэдку выходзяць у дзённы час у выхадныя. Гэта пераважна работы з фондаў Беларускага тэлебачання, знятыя ў розныя гады. Сярод адносна новых запісаў вядомыя спектаклі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы «Выкраданне Еўропы, альбо Тэатр Уршулі Радзівіл» (2012), «Translations» і «Сымон-музыка» (2015), пастаноўка Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі «Адвечная песня» (2015). У XXI ст. не створана ніводнага арыгінальнага тэлеспектакля. Паводле вынікаў Нацыянальнай тэатральнай прэміі 2016 г. спецыяльнага дыплама Белтэлерадыёкампаніі ўдастоены спектакль «Пінская шляхта» Палескага драматычнага тэатра (рэжысёр В. Баркоўскі). У якасці прыза стала падрыхтоўка тэлеверсіі пастаноўкі, якая выйшла ў эфір 27 сакавіка 2017 г. Такім чынам, на сучасным этапе тэлевізійны тэатр Беларусі развіваецца аднабакова – рэпрадукцыйна (рэтрансляцыйна).

На спецыялізаваным канале «Беларусь 3» у 2016 г. з’явілася праграма «Тэатр у дэталях», у якой гаворка вядзецца пра рэпертуарныя тэатры, ладзяцца кароткія сустрэчы са стваральнікамі пастацовак. Але ў тэлеэфіры цалкам адсутнічаюць перадачы з аналізам тэатральнага жыцця краіны. Раней на тэлеканале «СТБ» выходзілі перадачы на тэмы культуры і мастацтва «Тэатральны раз’езд» і «Арт-экспрэс». На тэлеканале «Лад», на аснове якога створаны тэлеканал «Беларусь 2», існавала праграма «Інстытут культуры». Знаёмства з тэатральнымі прэм’ерамі краіны ідзе інфармацыйна, па факце з’яўлення той ці іншай тэатральнай работы.

У раскладзе абласных тэлерадыёкампаній тэатральныя работы адсутнічаюць. Адметна, што ў 1961 г. арыгінальныя тэлеспектаклі ствараліся на Гомельскай і Віцебскай студыях, у 1971 г. на Брэсцкім абласным ТБ.

На сучасным этапе тэлевяшчання Беларусі існуе праблема «экалогіі мастацкага тэлевяшчання», калі з эфірнай сеткі практычна зніклі творы высокай якасці, а тэлебачанне прапануе нізкапробныя серыялы і перадачы забаўляльнага характару, здольнага павесяліць гледача, а не ўзвысіць яго ці пазнаёміць з сусветнымі культурнымі здабыткамі. Пастаянна ўзмацняецца спажывецкі фактар, тэлебачанне ідзе за густамі гледачоў, а не вядзе аўдыторыю за сабой, як гэта было ў савецкі час. І гэта праблема не толькі беларускага тэлебачання. Даследчык С. Ільчанка [1] адзначыў, што на сучасным этапе адбыўся пераход грамадства ад спектакля да шоу-цывілізацыі. Але ці можна параўнаць сённяшняе шоу-праграмы з тэлевізійнымі спектаклямі?

Паводле класіфікацыі А. Кузьміновай, тэлешоу падзяляюцца на 4 групы: 1) рэаліці-шоу (жанр паказу рэальнага жыцця ўдзельнікаў праграмы ў адпаведнасці з умовамі прапанаванай гульні); 2) ток-шоу (жанр, у якім вербальны элемент больш важны, чым візуальны); 3) вэраці шоу (тэлешоу, складзенае з шэрагу камічных сцэнак, песень, танцаў і іншага, музычныя шоу, гумарыстычныя праграмы, стэнд-ап камедзі, скетч-шоу; 4) шоу-гульні (тэлевіктарыны, гульні-спаборніцтвы і інш.) [2, с. 15].

На нашу думку, ніводная з груп цалкам не стасуецца з тэлевізійнымі спектаклямі, паколькі прадукцыя падобных праграм не падпарадкоўваецца правілам стварэння мастацкага вяшчання, не ўлічваюцца драматургічныя, пастановачныя і выканальніцкія законы, характэрныя для мастацкага вяшчання. Функцыянальнае прызначэнне шоу (забава, распальванне нянавісці, запалохванне, навязванне «нізкіх» каштоўнасцей і інш.) не стасуецца з мастацкімі вартасцямі тэлеспектакляў, якія будаваліся на прынцыпах духоўнасці, маралі.

Тэмы ток-шоу актуальныя, набліжаныя да рэальнага жыцця і простага чалавека, але тэлешоу – гэта масавая забаўляльная праграма, у іх адсутнічае тэатральная эстэтыка. Тэлэтэатр – гэта мастацкае адлюстраванне рэчаіснасці. Мастацтва спрабуе

знайсці прычыны пэўных канфліктаў, яно узвышае чалавека, прымушае задумацца. Тэлевізійныя шоу найчасцей ператвараюцца ў гвалт, дзе пытанні абмяркоўваюцца павярхоўна, з тэлеэкрана пераважна ідзе «выбух» эмоцый, а не мастацкае асэнсаванне рэчаіснасці ці якой-небудзь праблемы. У свой час В. Ф. Нячай пісала, што ў прасторы мас-медыя, якая прапанавала аўдыторыі вялікую колькасць «культурных тэкстаў», суіснуюць антыкаштоўнасці і антыкультура. Адмаўленне маральных каштоўнасцей прыводзіць да зняцця самога паняцця «мастацкая каштоўнасць» [3, с. 23]. Адсюль вынікае, што калі сучаснае беларускае тэлебачанне не павернецца да мастацкіх вяшчальных традыцый, з якіх усё пачыналася, з часам яно можа ператварыцца ў нізкапробны, неканкурэнтназдольны сродак масавай камунікацыі, які негатыўна паўплывае на духоўнае развіццё нацыі, што, у сваю чаргу, адаб'ецца на сацыяльна-эканамічным становішчы краіны.

Такім чынам, у 1991 г. пачаўся пераход да «камерцыялізацыі» вяшчання, літаратурна-мастацкія перадачы пачалі выцясняцца ток-шоу і кінафільмамі. Прадукцыйная функцыя тэлеатра ў XXI ст. не выкарыстоўваецца. Папаўненне мастацкай тэлевізійнай з'явы адбываецца за кошт нячастых здымак тэатральных работ з далейшай іх трансляцыяй на канале «Беларусь 3». Для павышэння якасці і канкурэнтназдольнасці сучаснага тэлебачання краіны неабходна шукаць новыя формы звароту да мастацкага вяшчання, узаемадзеяннічаць з замежнымі рэдакцыямі праз удзел у мастацкіх конкурсах, фестывалях і г. д., а таксама вярнуцца да класічнай трохпрыступкавай мадэлі функцыянавання СМІ (інфармаваць – выхоўваць – забаўляць), у якой пазіцыя «выхоўваць» стаіць перад пазіцыяй «забаўляць».

---

1. *Ильченко, С. Н.* Эволюция системы жанров отечественного телевидения и ее трансформация в условиях глобализации информационного пространства : автореф. дис. ... д-ра филологич. наук : 10.01.10 / С. Н. Ильченко. – СПб., 2011. – 47 с.

2. *Кузьмінова, А. Ю.* Тэлешоу: ад творчай задумы да рэалізацыі / Ю. А. Кузьмінова ; навук. рэд. В. М. Самусевіч. – Мінск : Медысонт, 2014. – 112 с.

3. *Нечай, О. Ф.* Экранная культура – трансляция и создание художественных ценностей / О. Ф. Нечай // Экран и культура: белорусское документальное кино и культура Беларуси : сб. мат. науч.-практ. конф. Бел. Союза кинематографистов, Мин-ва культуры Респ. Беларусь, Нац. академии наук Беларуси, Минск, 27–30 сент. 1999 г. / отв. ред. О. Ф. Нечай. – Минск, 1999. – С. 22–23.

4. *Плавник, А. А.* Основные этапы развития аудиовизуальных СМИ : учеб.-метод. комплекс для студ. фак. журналистики / А. А. Плавник. – Минск : БГУ, 2003. – 105 с.

5. *Трапянок, У. А.* Перыяды станаўлення і развіцця тэлетэатра Беларусі: ад першых дзён – да нашага часу / У. А. Трапянок // Культура : открытый формат – 2013 (библиотековедение, библиографоведение, искусствоведение, культурология, музееведение, социокультурная деятельность) : сб. науч. ст. / сост.: Т. Н. Бабич, Ю. А. Переверзева, Е. Н. Шаройко ; Мин-во культуры Респ. Беларусь, Бел. гос. ун-т культуры и искусств. – Минск, 2013. – С. 264–268.

БИБЛИОТЕЧНЫЕ ЭЛЕКТРОННЫЕ КАТАЛОГИ: СЕРВИС НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ

Л. Ф. Трачук,

*кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры
документальных коммуникаций и библиотечного дела Ровенского
государственного гуманитарного университета*

Формирование электронных каталогов (ЭК) является актуальной задачей для областных универсальных научных библиотек (ОУНБ) Украины. Именно через ЭК пользователи могут получить представление о содержании документа и информацию о его местонахождении.

Несмотря на значительный опыт использования ЭК в библиотеках, теоретическое осмысление этой формы доступа к информации недостаточно. В частности, не достигнут консенсус относительно определения понятия «электронный каталог», отсутствует обоснование его существенных характеристик.

В Государственном стандарте Украины ДСТУ 7448:2013 «Библиотечно-информационная деятельность. Термины и определения» ЭК определен как подсистема автоматизированной